

3. Старицький М. Тарас Бульба // М. Старицький Твори у 8-ми томах / М. Старицький. – К.: Дніпро, 1984. – Т. 4 : драматичні твори. – С. 293-364
4. Старицький М. П. Твори у восьми томах / М. Старицький. – К. : Дніпро, 1965. – Т. 8 : оповідання, статті, листи. – 752 с.

Анотація. У статті досліджується повість М.Гоголя “Тарас Бульба” та однойменна драма М.Старицького, яка написана за запозиченим сюжетом з вищезгаданого твору. Особлива увага зосереджена на образі головного персонажа, проведені паралелі характерів героїв обох аналізованих творів.

Ключові слова: повість, драма, запозичений сюжет, головний персонаж.

Summary. The article researches the novel by M. Hohol’ “Taras Bul’ba” and the same drama by M.Starytskyj, which was written by the borrowed plot, which was earlier. Special attention is concentrated on the image of the main hero, were drawn the parallels between the characters of the heroes of both novels.

Key words: novel, drama, borrowed plot, main hero.

УДК 821.111 - 31+821.161.2 - 31]. 091

Діяконович І.М.

ДО ЖІНОЧОГО ПИТАННЯ В РОМАНАХ ДЖ. ОСТІН ТА ПОВІСТЯХ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ

Філософія людського буття виходить далеко за межі вислову “бути, чи не бути”, адже природа *homo sapiens* є складною матерією. Ця матерія різниться, зокрема, й за статевою ознакою. Інтелектуальний політ думки жіночої частини *homo sapiens* має свій прояв у літературі. І, мабуть, саме жіноча іпостась людської матерії надає перу літератора спільних ознак, коли ні територіальна, ні епохальна відстань не має значення. Між Джейн Остін та Ольгою Кобилянською відстань в майже ціле століття, тисячі кілометрів, жили й творили вони обидві в суспільстві з різним рівнем соціально-культурного розвитку. Проте, їх об’єднує подібне ставлення до ролі жінки у суспільстві. Авторка дослідження не наважиться назвати це “подібне” заангажованим словом “фемінізм”, адже до Остін це навряд чи пасує, а про Ольгу Кобилянську її товаришка Леся Українка зазначала, що та (Кобилянська) охолола до фемінізму, пережила його, бо сама ідея жіночої рівності не потребувала теоретичних доказів. Мета даного дослідження - провести невелику порівняльну характеристику жіночих образів творів цих майстринь письма.

Віками жінка несла на собі тавро другорядності. Все почалося із біблійного віршу: “І вчинив Господь Бог, що на Адама спав міцний сон... І взяв одне з ребер його... і перетворив те ребро на жінку і привів її до Адама. І промовив Адам: “Оце тепер вона – кість від костей моїх, і тіло від тіла мого. Вона чоловіковою буде зватися, бо взята вона з чоловіка””. [1, 2-3] Помітьте, не Господь сказав оце, а сам Адам. Проте двома віршами раніше, у цій же книзі Буття читаємо зовсім інше: “Бог на Свій образ людину створив, на образ Божий її Він створив, як чоловіка та жінку створив їх. І поблагословив їх Бог” [1, 2]. Таке протиріччя у самій Біблії спонукало дослідників Святого письма стверджувати про існування первинно двох жінок, а, очевидно, й двох різновидів жіночого характеру: жінки-партнера, рівної чоловіку і жінки-служки, яка виконує волю чоловіка. Ймовірно, скоріш за все підсвідомо, і Джейн Остін, і Ольга Кобилянська прагнули відродити у своїй душі прототип біблійної жінки-партнерки, а відгук душі письменниць вилився у літературні персонажі Елізабет Беннет (“Гордість та упередженість”), Еліонор Дешвуд (“Розум і почуття”), Фані Прайс (“Менсфілдський парк”) у романах Остін, а також Олени Ляуфлер (“Людина”) та Наталки Веркович (“Царівна”) у повістях Ольги Кобилянської.

Спробуємо порівняти біологічний, соціально-побутовий та історично-культурний фактори, що впливали на становлення світосприйняття та подальшого світогляду англійської та української письменниць. Хронологічно щодо появи у літературі першою є Остін. Англія, кінець XVIII століття, початок XIX. У графстві Гемпшир у сім’ї священика англіканської церкви, представника дрібного дворянства народжується майбутня письменниця Джейн Остін (1775 – 1817). Освіту Джейн здобувала вдома, як переважна більшість дітей дрібної аристократії Англії. Її одноосібним вчителем був батько, проте самоосвіта заважила неабияку роль у становленні

Джейн, – читала надзвичайно багато (із зізнань самої письменниці у особистому щоденнику). Майбутня письменниця народилася у суспільстві, де нормою був “ярмарок наречених”, що спричинило залежність жінки від заміжжя, яке гарантувало забезпечене соціальне становище та економічну залежність. (Чи не так, властиво, було в Україні доби Ольги Кобилянської?) Дівчина мусила бути вдячною своєму мужу, який опікатиме її після батька. Про яку любов (за малим винятком) та партнерство могла йти мова, – обов’язок та по життєва вдячність спочатку рідній сім’ї а згодом чоловікові, – ось що залишалось жінці. Проте, напевно, переважна більшість жінок сприймала таке становище радо, як, наприклад, мати Елізабет Беннет з роману “Гордість та упередженість”, недалеко, радше, дурноголова жінка, від якої чоловік, народивши спільно п’ятеро дочок, відгородився газетами та бібліотекою. Саме вона тішилася з того, що одна з її дочок втекла з молодим офіцером, таємно повінчавшись, забуваючи, що то був великий сором для поважної родини. Зовсім іншою була Елізабет, в уста якої Дж. Остін вклала власні думки. Глибокодумна, освічена Лізі вважала, що виходити заміж без любові – аморально. Тому вона відмовила велико-поважному містеру Коллінзу, священику, який відзначався прислужливістю, низькопоклонством, нещирістю, чванливістю. Джейн Остін одна з перших в англійській літературі заговорила про те, що гроші – не єдиний важіль щастя. Плата за комфорт та добробут тих, хто так чинить занадто висока. Остін засобом своїх героїнь наважується стверджувати, що самотність, мабуть, краще ніж самотність вдвох у шлюбі. Наважилась Джейн це стверджувати й у власному житті, – не вийшовши заміж після загибелі коханої людини. Що змусило Остін у майже тотальній на той час “чоловічій” літературі виставити на показ жіночу душу, показати істинні переживання мислячої, свободної від забобонів людської істоти? Внутрішні монологи, короткі репліки героїнь її романів є свідками того, що соціальне середовище та його, подекуди, поганий вплив, виховання і погана спадковість є тими чинниками, які творять жінку. І лише в кінці XIX століття Дж. Еліот вперше після Дж. Остін заговорить в літературі про спадковість та її роль.

За Дж. Остін впливає висновок, що жінка не є пустоголовою лялькою, якою прикрашають своє помешкання, не є механізмом для народжування дітей, або розпорядником маєтності, вона є рівною у шлюбі особистістю. Проте письменниця розуміла, що у часи, в які вона жила, така думка залишалась ілюзією. Адже навіть літераторство для дівчини кола Джейн вважалось несерйозною справою й не личило особі жіночої статі з гарної сім’ї, хоча тогочасне англійське суспільство обожнювало своїх письменників – чоловіків: Даніеля Дефо, Горація Уолпола, Джонатана Свіфта, Роберта Фергюссона, Філдінга, Голдсмита, Вальтера Скотта, поетів Роберта Бернса і Байрона та інших, можливо, менш відомих сьгоднішньому читачу. На фоні цього дисплею імен чоловічої слави Дж. Остін та її соратниці Клара Рів та, чи не перша представниця романтизму Анна Радкліф, котрих вже у XIX столітті продовжила авторка Франкенштейна Мері Шеллі, дружина відомого поета Персі Шеллі, здаються екзотичними квітами. Причиною цього була нерівноправна можливість для жінок отримати освіту, у кращому випадку вони здобували її удома.

Народившись майже на століття пізніше за Остін, за інших умов історичного буття, Ольга Кобилянська уподобала собі ідеал жінки освіченої, інтелігентної, з високими духовними запитами, що її об’єднує з Джейн Остін, проте і Олена Ляуфлер, і Наталка Веркович – героїні нової доби з прогресивними поглядами соціального та особистого поступу.

І соціальний, і біологічний фактори є спільними для обох письменниць. Як і Дж. Остін, Ольга Юліанівна Кобилянська народилася у багатодітній сім’ї (четверта серед семи дітей) дрібного урядовця, тобто вони обидві належали до середнього класу. Батько Ольги був вихідцем із шляхетського галичанського роду, який мав свій герб, а мати – спольщена німкеня, котра із-за любові до чоловіка вивчила українську мову й прийняла греко-католицьку віру. Народилася Ольга у 1863 році у місті Гурагумора, що на півдні Буковини, яка на той час була у складі Австро-Угорщини, і тому державною мовою була німецька. Сімейне виховання мало неабияке значення, – один з братів Ольги був живописцем, а ще один – філологом, автором кількох підручників з латини. Перші твори Кобилянська пише німецькою, проте згодом самотужки вивчає культурну спадщину свого народу, перед тим як писати українською. У Сучаві, куди переводять по службі Юліана Кобилянського, сім’я товаришує з сім’єю тамтешнього пароха і письменника Миколи Устияновича, дочка котрого, Ольга, стає подругою Ольги Кобилянської. Як бачимо, релігійне середовище також було спільним фактором, який впливав на формування свідомості обох письменниць, виховуючи високі моральні якості особистості, проте обидві уникали цієї теми, хіба що Остін у “Гордості та упередженості” обдаровує блискучого, гордовитого Дарсі “посадою” голови християнської общини, вказуючи лише на зовнішній прояв нібито “християнської натури, суто виконання обов’язку. Але й Христос звертався до фарисеїв, які зважали лише на букву закону, забуваючи, що справжній християнин має керуватися любов’ю до ближнього.

На відміну від Дж. Остін, Ольгу Кобилянську вабив образ романтичної жінки “надлюдини”, яка, подекуди, сильніша за чоловіка. Адже і Олена Ляуфлер видається сильнішою, розумнішою за молодого Фельса, хоча вона несла на собі весь тягар домашнього господарства, не цураючись

фізичної праці; й Наталка Веркович постає перед нами духовно й інтелектуально вище за всі чоловічі образи повісті “Царівна”: слабовольного підкаблучника дядька Міля, котрий ніколи не міг захистити небогу від докорів своєї пихатої жінки-міщанки, старого професора Лордена, який вважав, що робить бідній сироті, порядній розумній дівчині велику послугу, пропонуючи руку, й тим самим прирікаючи її на повільне висихання й перетворення на гербарій, вище Наталка й за Василя Орядина, запалу якого до поступу, до духовної еволюції вистачило лише до першого випробовування, яке Наталка оцінила як моральне падіння, – кар’ярства. Та й, врешті, що то за закохана душа – той Орядин, який зізнавшись дівчині у почутті любові до неї, так й жодного разу не написав листа. Хіба так чинить любляче серце? А серце героїнь Ольги Кобилянської – Олени та Наталки – вірне, ніжне й любляче. Довго залишалася вірною своєму єдиному коханому Стефану Лівичу Олена, хоча знала, що помер від тифу потому, як розлучилися. Не кинулася вона в обійми заможному жениху молодому К., хоч як її не вмовляв приятель родини пан лікар. “Не люблю його, і наші погляди на життя розходяться далеко. Я не в силі його й себе обріхувати... А подружжя без любові – се, на мою думку, брудні відносини” [4, 33]. Відверта, принципова позиція молоді інтелігентної дівчини, яка, власне, сама стверджує, що в неї “аналізуючий і розважний дух, критичний розум” [4, 32]. Саме тому наважується Олена на критику своїх родичів (батьків) перед тим же “лікарем-адвокатом”, коли той нагадав їй про домашні обставини, видатки батька, його душевний настрій, турботу, гризоту поганою поведінкою брата. Зовсім байдуже Олена зауважує: “Не можна інакше збирати, як сіялось... Родичі самі винні, що він пропадає. А пропадає він без рятунок. Опроче... я вірю і в дідичність блудів” [4, 32]. Порівнюючи Олену Ляуфляр з Елізабет Беннет, якій, властиво, теж не імпонувало ставлення матері до вчинку її молодшої сестри, не можна не відзначити більш бунтарську натуру першої, власне, відсутність страху у відкритому висловлюванні власної позиції навіть щодо найближчих людей. У цьому сила особистості героїні української повісті. Її навряд чи можна назвати жорстокою, адже врешті-решт вона приносить себе в жертву, намагаючись силоміць покохати молодого, красивого лісничого, дарма що не рівного їй духовно й інтелектуально, заради спасіння своєї хворої сестри.

Щодо іншого жіночого образу Наталки Веркович, дозволимо собі не погодитись з думкою М. Грушевського, який назвав повість “Царівна” модернізацією старої, вічної історії про Попелюшку. Далеко навіть до зовнішньої подібності фактів, що вже казати про глибокий психологізм “Царівни”. Так, молода, гарна, бідна сирота у домі свого дядька, але ж Орядин зовсім не багатий принц. Молодий, запальний “син свого народу”, сирота, обділений любов’ю рідні, мріючий про своє “полуденне”, врешті отримав відмову руки та серця. Наталка не бажала стати на заваді духовному росту свого коханого, вона знала, що одружившись та оселившись у селі, яке йому відійшло після смерті вуйка, Орядин не зможе виконати свою поступальну, соціальну роль щодо свого народу. Не міг Василь збагнути, як, власне й сам Грушевський, що якщо в житті дівчини не відбулося ніяких подій, то це не свідчення того, що у неї не було за цей період духовного росту. У відповідь Наталка привела цитату з Лессінга: “Вони не знаходять у жодній трагедії подій, хіба там, поклонник дівчини паде їй в ноги і т. п. Їм те ніколи не хоче подобатися, що всяка душевна боротьба, всякі наслідки різних думок – це також акція, мабуть тому, що вони думають і відчувають за- механічно і при тім не можуть замітити ніякої акції. З такими людьми поважно сперечатися просто нема потреби і шкода заходу...” [4, 180]. “Механічно” відчувають і думають, на думку Наталки, чоловіки. Вони звикли ставитись до жінки, як до особи, яка не потребує глибокого аналізу для її пізнання. На підтвердження слів автор приведе деякі факти з історії розвитку вищої освіти у Європі. Острівна Європа отримала доступ до вищої освіти у XII столітті, коли Генріх II заборонив молоді навчатися у Франції, заснувавши Оксфордський університет (1117). Проте жіноцтво отримало право на вищу освіту лише у XIX ст. за часів вікторіанських реформ, які сприяли тому, що в 1869 р. при Оксфорді відкрився Гіртон – перший жіночий коледж. Набагато складнішою була ситуація в Україні. За Київської Русі існували лише вищі студії з філософії та богослов’я при монастирях. Вища студія при Острозі у XVI ст. поєднувала програму тогочасної європейської середньої школи (школа “семи вільних наук”) із вищими студіями. Попри все, українські жінки отримали доступ до вищої освіти на вісім років раніше, ніж англійки. У 1861 році Міністерство народної освіти на запит до вчених рад університетів про те, чи можуть жінки слухати університетські лекції нарівні з чоловіками, отримали згоду. Однак, через складні історичні умови, жіноче студентство з Російської імперії зосереджувалось у Цюриху, однак прорив в освіту жінкам удался. Недаремно великий реформатор школи Я. А. Коменський у “Великій дидактиці” декларує ідею охоплення школою всієї молоді незалежно від статі: “Жінки теж образ божий, однаково вони обдаровані (часом більше нашої статі) швидким і сприйнятливим мудрість розумом” [2].

Отже, героїні і Остін, і Кобилянської прагнуть бути царівнами своєї долі, для них “вершина талану” - це не лише вдале заміжжя, а й особисте щастя, бо, як говорить про себе Наталка Веркович: “ ...в моїй душі повно мрій, багато образів, барв...”

Список використаних джерел

1. Біблія. – Ukrainian Bible United Bible Societies, 2000.
2. Білоус Н.В. Феміністична проблематика прози Ольги Кобилянської // Українська мова і література в школі. – 1999. – №1. – С.36 – 39.
3. Грушевський М. “Царівна” / АИВ. – 1898.
4. Кобилянська О. Людина. Царівна. – Київ: Молодь, 1979. - 357с.
5. Історія української культури. – Київ, 2001. Т. 1. Мова.
6. Огієнко І. Історії української літературної мови. – Київ, 2001
7. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. – К., 1999.
8. Савчук Б. Жіноцтво в суспільному житті Західної України (остання третина ХІХ ст. – 1930р.) – Івано-Франківськ, 1999.
9. Теліга О. Якими нас прагнуть?// Окраю мій: Твори, документи. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 1999, - С. 85 – 97 .
10. Філоненко С. Переживання кінця в сучасній українській прозі. // Молода нація: Альманах. – 1999. – № 12. – С. 296 – 309.
11. Jane Austen. Pride and Prejudice. – Oxford University Press, 1990.
12. Jane Austen. Mansfield Park. – Oxford University Press, 1994.

Анотація. Стаття присвячена дослідженню природи феміністичного духу на основі порівняльної характеристики жіночих персонажів романів англійської письменниці Джейн Остін та повістей “Царівна” та “Людина” Ольги Кобилянської.

Ключові слова: роман, повість, освіта, соціальне середовище, ідеал.

Summary. Investigation of the nature of the feminist spirit based on the comparison of heroines of J. Austen’ novels and O. Kobyl’yanska’ stories “The Princess” and “The Man” is under consideration of the article.

Key words: novel, story, education, social environment, ideal.

УДК 811.112. 2' 27

Казимір В.О.

ТЕМАТИЧНА ГРУПА “ЕКОНОМІЧНА ЛЕКСИКА” У ВОКАБУЛЯРІ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ РОЗВИТКУ

На межі двох тисячоліть стан вивчення мови як соціального явища характеризується зосередженням уваги дослідників на розв’язанні питань, що мають безпосереднє або опосередковане відношення до проблеми мовного динамізму, яка визнається сьогодні однією з магістральних у мовознавчій науці.

Тому актуальність даної статті визначається, по-перше, загальною тенденцією в сучасній науці про мову до дослідження та осмислення динамічних процесів у мові, а, по-друге, вивченням лексико-семантичних, структурних ознак у механізмі формування лексики сучасної німецької мови. Відомо, що однією з характерних властивостей динаміки мови є нерівномірний розвиток її окремих складових. Закон історичного розвитку мови полягає в тому, що різні сторони мови – словниковий склад, її граматична будова та звуковий склад змінюються та розвиваються неоднаковими темпами. Інтенсивніше всього змінюється та розвивається словниковий склад мови. Лексика є основним аспектом мови, якого в першу чергу торкаються усі зміни у мові, продиктовані розвитком суспільства та мовною модернізацією. Лексика докорінно відрізняється від інших аспектів мови саме тим, що слова народжуються щоденно, ... лексика збагачується ... не тільки шляхом збільшення числа слів, створених при використанні внутрішніх ресурсів мови, але й завдяки засвоєнню лексичних елементів інших мов”. Так, англійська мовна система, своєрідно відреагувала на появу та виокремлення нового фрагмента з нової сфери людського пізнання – космонавтики. Вона запозичила нові лексичні одиниці з російської мови: *lunokhod, planetekhod, sputnik*, завдяки чому заповнила лакуни, які утворилися на англійській лексичній карті. Лише пізніше викарбувалися власні терміни космонавтики: *spacelab, spaceplane, spacefaring*.